

DİZİLEŞTİRME MANTIĞI: FOLKLOR VE ÇOK KÜLTÜRLÜ “KENDİNİ İYİ HİSSET” DÖNEMİNDEKİ FARKLILIKLAR

Yazan: Kimberly J. LAU

Çev: Güneş YILMAZ*

Redaksiyon: Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL**

Ürünlerin ve olayların seri hale getirilmesi, müşteri isteklerini kamçylarak kültürel bilinçlerin ve sanatların sunulmasını sağlar. Bu makale, dizileştirme, seri hale getirme mantığını tanımlayarak, ürünlerin içeriğindeki halk alışkanlıklarının pazarlanması ve bu bağlamdaki kültürler arası etkileşmeyi inceler.

Dizi haline getirilmiş ürünler hakkında etkileyici olan bir şey vardır. Bu tür ürünler, Barbie bebekler, ya da etnik festivaller aracılığıyla satış mantığının temelinde yatan müşteri hassasiyetini artırır. Bu mantık, herhangi bir ürünün kazanılmasında, bastırılmış umut ve istek dürtüsünü artırır. Susan Willis'in tüketimin gündelik biçimlenişi konusundaki Marksist yaklaşımında hedeflenen, ürünlerin sunumunun müşterileri etkileyen önemli öğelerden birisi olduğunun altını çizmektir. Bu tür zorlu meseleler net bir bakış açısı sağlamaz, yalnızca yüzeysel bir cesaret verir (Willis 1991:6). Ürünlerin bir dizi halinde sunulmasıyla tüketiciler, ya satın almak için dizinin bir sonraki ürününü beklemek zorunda bırakılırlar ya da gelecek ürünü almak için gereken parayı kazanmak durumunda kalırlar. Susan Stewart'ın (1984: 166) “biriktirme” üzerine çalışması toplama kültürüyle gündelik hayatın tüketim mantığı arasındaki benzerliklere değinir. Bu ilişki sonucunda, tüketicie il-

ham veren tam olarak bu değilse de, bekleme sürecinin uzaması olur. Bu yolla dizileştirme ve biriktirme tüketimin beğenilmesinde ve istenilmesinde birbirine bağlı temel öğelere dönüşür. İsteği körükler, aksi takdirde, ürünler yalnızca paketi açılana kadar caziptir.

Yukarıda tartıştığımız tüm bu nedenlerden dolayı bir ürünün dizi halinde sunulması, etkileyici bir pazarlama stratejisidir. Öyle ki, sıradan biri dahi, bizim birer folklorcu ve kültür pazarlamacıları olarak “tüketim kültürü” dediğimiz olgunun sınırlarını delip geçebilir ve farklı kültürel pratiklere, sanatlara ve bilgilere dikkat çekme yöntemlerimizi etkileyebilir. Bizlerin dizileştirme mantığını kültürel farklılık ve serbest politika bağlamında anlamamız çok önemlidir. Çünkü bu mantık hem akademik hem de kamusal sektörlerdeki çalışmalarımızı teşvik eder.

Folklorcular tarafından sadeleştirilmiş en yaygın iki dizileştirme biçimi, etnik ve kültürel halk sanat festivalleriyle, masal koleksiyonlarıdır. Farklılıkları yücelten ve birbirinin benzeri basitleştirilmiş kültürel göreceliliği geliştirmeyi hedefleyen kendini iyi hissetmeye dayalı çok kültürlülük, Birleşik Devletlerde bu tür diziler için harika bir pazar yaratmıştır. Bu makalede; Pantheon masalına ve halk kütüphanesi dizilerine değinmemin nedeni, ürünleri dizi biçimin-

* Gazi Üniversitesi Türk Halk Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi

** Gazi Üniversitesi Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Öğrencisi

de sunma mantığına, indirgemeciliğe, sabitleştiriciliğe ve en sonu, farklılaştırmasında dikkate değer örnekler olmalıdır. Pantheon serilerine yoğunlaşmanın bir nedeni de, dizi olarak sunulmuş olması ve genişliğidir. Fakat bu dizilerin analiz ve açıklaması, Richard Dorson'un "Dünya Halk Masalları" ya da 'Philadelphia' ve 'Pensilvanya'da her yaz ele alınan Blue Cross / Blue Shield etnik ve kültürel festival serileri gibi dizilere de uyarlanabilir.

Pantheon, Peri Masalı ve Halk Kütüphanesi farklı ülkelerin, bölgelerin, etnik grupların ve diğer bazı özel grupların bir numaralı halk masalı koleksiyonlarından biridir. 20'den fazla cilt içeren Pantheon dizisi günümüzde en yaygın popüler halk masalı olarak görülebilir. Diğer yaygın hal masalı koleksiyonlarıysa, Anchor Halk Masalı Kütüphanesi (Newyork: Doubleday/Anchor), Dünya Halk Masallarıdır (Indianapolis: Bobs-Merril). (Leads, U.K : E.J. Arnod) Dorson'un editörlüğünde hazırlanan Dünya Masalları dizileri (Chicago Üniversitesi) gerçekten de popüler kitle için değildir ve bu dizilerdeki ciltler akademik olmayan kitapçılarda çok nadir satılmaktadır. Her nedense dizi haline getirme mantığı akademiklik ve popülerlik arasında hiçbir ayırım yapmaz. Dorson'un Dünya Masalları, dizileştirilmiş masal koleksiyonculuğu geleneğini izler; ki onun izleri, erken dönem "Folklor Dostları Derneği monograflarında da bulunabilir.

Bu ürünler bir bütün olarak metin ile ilgili anlamlarını oluştururken, dizinin yapısı parçaya, masalların dünyasını ve içerik anlamlarını da ekler. Pantheon Masal ve Halk kütüphanesi, dizi mantığının derinliğinin keşfedilmesi için mükemmel bir olanaktır. Dizi biçiminde

sunma, değişimin kavramsallığını nasıl etkiler? O'nun klişeyle olan benzerliği, yapısında nasıl bir rol oynar. Dizi haline getirme ve sıraya dizme arasında nasıl bir ilişki vardır? Ayrıca bu durumun tasvir konularıyla nasıl bir ilişkisi vardır? Dizi haline getirme mantığının daha önceki dönemleri temelini edebiyat teorisinden (bkz. Coolidge 1967; Ecco 1990; Martin 1994), yayıncılık tarihinden (bkz. Coser; 1982; Wiles 1957) alır. Ne var ki, tatil ve popüler tüketici ürünleri ile ilgili kitabında (1996: 58-59) Jack Santino dizileştirme mantığının çizgi romanlarla ve ya romanslarla olan ilişkilerine değinir ve dizileştirmenin yılın dönemlerine bölünmesine vurgu yapar. Bense bu makalede serileştirme konusuna ve bu fenomene, farklı ve folklorik bir çerçeveden yaklaşıyorum.

Pantheon masalı ve halk kütüphanesi, seri olarak düşünülmemiştir. Dahası, Helen ve Kurt Woolf'un yayımladığı Pantheon Kitaplarından sonra 1944 yılında "Bütün Grimm Masalları"nın (*The Complete Grimms*) yayınlanmıştır. Woolflar, Nazi rejiminden Avrupa'ya kaçtılar. Ardından, kar elde edebilmek amacıyla halk temelli kitapların yayınlanmasına ilgi gösterdiler (Woolf 1996). Grimmelerin koleksiyonundaki başarıyla, Woolflar, daha sonra Alfanasiyev'in Rus masallarını 1945'te yayınladılar. 1970'in ortalarına gelindiğinde her iki kitabın baskısı da tükenmişti ve zamanın Pantheon yayıncısı, Adre Schiffirin, onları tekrar yayınlamaya karar verdi. Yine her iki kitap da başarılıydı ve bu başarılar yayıncıların daha çok koleksiyon ortaya çıkarmasını sağladı. 1977 ve 1978'de Pantheon, bütün diziler için bir potansiyel olarak görülmekteydi:

Biz bunun (Grimmler'in, Afanasiyev'in, Briggs'in ve Schuab'in koleksiyon-

ları) ahenkli bir yayıncılık programının temeli olabileceğini fark ettik ve bu yüzden 70'lerin sonunda gerçekten bir komisyon kurduk. Bu komisyonda "bu yayınlara dizi demeye karar verdik. Bunun amacı, uzun erimli bir halk edebiyatı ve masal koleksiyonu oluşturabilmek için daha önce bu kitapların yaptığından bir adım öteye geçebilmektir. (Wolf 1996)

Pontheon masallarının ilk editörü Wendy Wolfun ileri görüşlülüğünün bir sonucu olarak, Pantheon serisi bir çok şekilde ve uzun süre ayakta kaldı. Kitap kapakları, etkileyici renkler ve birbirine bağlı dizaynlarla donatılmıştır: Arka planlar, genellikle belirli grupların geleneksel elbise ve dokumalarından çekici örneklerle yeniden oluşturulur. Baskı yüzleri geleneksel harflerle ve kaligrafiyle biçimlendirilir. Diziler, ayrı grupların ve toplulukların düşüncesinde eşsizdir. Bunun yanında birçok halk masalı dizisi, ulusal sınırlar içinde kalır (Fransa ve Çin masalları gibi). Pontheon, Afrika, Kutuplar, Amerika sınırları gibi mümkün olduğunca etnik ve kültürel grupları barındırır bunun yanı sıra da, siyahi Amerikalılar, İbraniler ve kadınlar gibi özel grupları içine alan bölgelerden de koleksiyonlar içerir. Ne var ki, bu geniş sınıflandırma planı, grup kimliğinin ideolojisinden çok market düşüncelerini ortaya çıkarır. Wolf belirli bölgelere ait koleksiyonlardan çok daha geniş bölgesel koleksiyonları yeğler. Wolf bunu şu biçimde dile getirir:

Ben biraz da Polinezya, Okyanusya ya da Güney Pasifik bölgeleri için bir şeyler yapmak istedim. Ne yazık ki çalışmalarımızda hiçbir zaman tam anlamıyla coğrafi ve etnik bölgeleri ayıramadık. Bazıları bu durum için bir küçük de olsa bir şeyler yapmak istediler -Fiji masalları ve Havai masalları gibi-. Fakat bunlar

ticari bir hareket yaratmak için yeterli değildi.

Bu durum, halk kimliği ve satış isteği arasındaki bağı çeşitli ulusların ve etkinliklerin pazarlayıcılık anlayışına bakmayı sağlar. Ürdün, Filistin, Suudi Arabistan ve Yemen gibi ülkelerin hikayelerinin Arap hikayelerinin içinde kaybolmalarına karşın Çince, Japonca, İrlandaca, İsveççe koleksiyonlar ticari anlamda kendi baskılarını çıkartma hakkına sahip çıktılar.

Yayınlanmış halk masalları koleksiyonları politikasının kimlik görüşlerini hangi alanlarda etkilediği pazarlama tekniklerine bağlıdır. Böyle koleksiyonlar, zorunlu olarak tasvir çerçevesinde sorgularlar. Hindistandan Pontheon halk masallarının yayıncısı A.K. Ramanujan, bu konuya dürüst bir tartışmayla giriş yaparak problemi ele alır: Yirmi iki farklı dilden seçilmiş ve çevrilmiş masallar Hindistan'ın çeşitli bölgelerini kapsar. Hindistan'ın yaşamını ele almadığı için Hindistan'ın masalları yerine Hindistan'dan halk masalları denir. Bu kısa hikayede Ramonujan problemin püf noktasına değinir. Ramanuja'nın olduğu gibi diğer editörler bu politika konusunda hassastır. Koleksiyonlar, insanların ve masalların versiyonların kesinleşmesine yardımcı olmaz. Sonuç olarak, yayınlanmış koleksiyonlar verilen kültürün ve grubun esas sunumlarını çağırıştır.

Her bir dizi oluşturulduğunda sunumu ve önemi artmıştır. Masalları farklı biçimlendirilmiş gruplar arasından toplayarak bir araya getiren Pantheon serisi bir tek cildin ve bir tek masallın yapamadığı kavramsallığa ulaşılmasında aracıdır. Garip bir biçimde seriler, tek başlarına yöresel farklılığı azaltır.

Bu dizilerin düzeni motiflerin birbirinden farklılığını ve bağımsız ciltlerin

yeterli olmasını hedefler. Farklı diye adlandırılan kategori, okuyucunun perspektifinden uzak mesafe olarak değerlendirilir. Orta sınıf beyaz Amerikalıların değerlerini temel alır. Burada, Barbie'nin çok kültürlü dizisi, Pantheon dizilerine yapılması -kavramsallaşmaya sürecini canlandırdığı için- mükemmel bir benzerlik içerir. Ann Ducille 1994 Mattel'in yaklaşık olarak doksan oyuncak içeren, farklı kültürleri yansıtan bir dizi olan çok kültürlü Barbie'deki farklılığın gerçek biçimini betimler.

Her birinin karşısında sıralanan Barbie'ler oyuncaklarda yapı benzerlikleri olduğunu gösterir: Onların renkleri dışında oyuncaklar özdeştir: Aynı beden, vücut, şekil ve görünüş (Ducille 1994 : 52). Ducille gözlemi tekrar gözden geçirir, Barbie'lerin özellikleri: ırktan ırka farklılık gösterir. En çabuk fark edilenler, Asya bebeklerindeki çekik gözler ve siyah bebeklerdeki kalın dudaklar gibi klişelerdir (1994:52). Kültürler arasındaki geçiş düzenlenirken Barbie'ni etnik kökenini ya da milliyetini belirten işaret onun giysisidir.

Mattel bir Barbie kalıbına farklı renkler dökerken, Pantheon farklı masal koleksiyonlarını tek bir farklılık kategorisine uyarlar ve çok kültürlü Barbie'ler gibi, alternatif çeşitlilik oluşturur. Bu durumda çok kültürlü Barbie'ler gibi, tek bir cilt halindeki hiçbir çeşitliliğin oluşumu, verilen grubun klişe anlayışıyla aynı değildir. Çok kültürlü Barbie'lerin ulusal kıyafetlerinin kültürel farklılık gösterdiği yerde birçok Pantheon kitabı, geleneksel elbise ve geldikleri kültürü güçlü bir şekilde hissettiren diğer geleneksel motifleri bir araya getiren örnekleri kapsar (Wolf 1996). Her iki durumda da dizileştirmeye oluşan benzerliklere önem vermek kaçınılmazdır.

Her nedense, Pantheon dizileri fiziksel benzerliklerden daha çok değişimin kavramsallaştırılmasını sağlar. Ayrıca diziler, farklı ideolojilere uyması için değişik masal koleksiyonlarına da şekil verir. Örneğin ciltlerin önsözleri farklılık kategorisi bağlamında geçmiş ve gelişim süreci arasındaki çelişkiyi belirtir. Bir çeşit gerilim Joannes Fabian'ın (1983) önerdiği gibi çağdaş konuşmacıların objektifliğini etkiler.

Pantheon dizilerindeki birçok giriş, masal ve kültürel özelliği kaybolmadan korunmuş geçmişe ait düşünceleri yeniden yapılandırır. Biz kaybetmek için ne daha iyi ne daha kötü olabiliriz. Pantheon aynı zamanda sosyal oluşum modelini ele alarak vurgulayan bir çeşit romantiktir, biz diğer yerlerin ve zamanların masumiyet ve basitlik ve ötesinde bir noktaya ulaştık. Amerikan Kızılderi efsane ve söylentileri bu nostaljiyi en açık örneğiyle sunar:

“Onlar (Masallar), dünyanın dışından meydana gelir, insanlık gerçeğinin önemli parçaları olan bitkiler, otlar ve hayvanların dünyasının dışında oluşur. Onlar, eski dilleri oluşturur, dünyanın doğal ritmine göre akıp giderler. İnsan yapımı çevreden, teknolojik çevreden farklıdır. Gözleri saatten ayrılmayan, yaşadığı toplumun problemleriyle parça parça olmuş sanayi insanının çok az zamanı ve çok az şeye eğilimi vardır. Evrenin ortak doğasını speküle ediyor görünür. Kızılderi, Kızılderi zamanlarının takibinde hala mitolojinin temellerine bağlı kalır. Böylece biz mitolojinin temelini korumadan sırf teknolojik toplum yaratarak cennetteki yerimizi kaybettik. Aynı zamanda, insanın dünyanın doğal ritmine göre akmaktan koruyan gelişim ve sosyal oluşum modeli için basit bir vasiyetnamedir, aslında bize, o zamandan

başka zamana geçtiğimizi hatırlatır. Kızılderili döneminin kutlanması burada eşzamanlı, etkileyici uzaklığı etkisiz duruma getirmez. Aslında tören ve şenlik sık sık geleneksel olarak son derece kısıtlayıcı dar yollarda, kenarda kalmış ve sömürgeleşmiş toplumlara motive eder (Thomas 1994:54). Fobian'ın söylediği gibi efsanevi, törensel ve kabileye ait sıfatlar, aynı işlevi görür. Onlar geçici mesafelere nesne ve antropolojik söylevlerin sahiplerinin ortaya çıkarılmasının bir yolu olarak anlam da katarlar.

Erdoes, manzarayı ve Avrupa'nın Amerika sınırlarına bağlayan bütün genişliğini vurgulayarak gelişimin değerini vurguladığı, "Amerikan sınırlarından masallar" da anlatıyor:

Amerikan efsanelerinin özü, özellikle de Batı masalları abartıdır. Dünyanın hiçbir yerinde buna benzer kendini öven bir mübalağa bulunmaz. Başlıktan doğan bu abartıda kıta kadar büyük masallar, denizden denize uzanan büyük nehirlerin arka planından gelişen hikayelerdir. Aşılacak en son engel, The Rockies (Kayalıklar) Zebulan Pike'nin parlak dağlarıdır. Büyük olan fethedildiğinde yol Sierra'ya açılır ve en sonunda Pasifik'e ve en Batıya ulaşır. (1991: xv-xviii)

Erdoes burada daha büyük ve daha iyi olan popüler Amerikan ideolojisine değinir. "Sonsuz ovalar" ve "engin bölgeler" (1991: xviii) törenlerinde, Amerikan sınırları ve gelişim arasında dolaylı olarak belirtilen topraklara dikkat çeker, Avrupa Amerikalılarının açılmasını istediği toprakların kullanımı Avrupalılara doğrudan batıya olan yavaş gelişim stratejisidir. Bu açık yazgı kesinlikle dünyanın ritminin ya da insanlık gerçeğinin parçaları olan bitkilerin, otların ve hayvanların Ortis tarafından beğenilen Amerikan Kızılderili efsaneleri ve tören-

lerinde ele alınmıştır. Sınırların kaba ve şiddetli karakterine rağmen Erdoes hala, kaybedilen geçmişi yaratır:

Ön Batı sınırı, bazen kadınların dikkat çekici rol oynadığı ülkeydi. Eskiden idamları izlemeye giden halk, günümüzde sinemaya ve ülke panayırına gitmektedir. Günümüz gazetelerini ve saçma sapan programlarını izlerken ulaşılan sonuç şudur ki, eski Batı son derece barış dolu bir ülkeydi" böylece geçmiş bizimkilerden uzak bir zaman olarak açık bir şekilde kutlanır ve vurgulanır, daha basit yaşam daha bağlı yaşam son zamanlarda toplanmış masalların ciltlerinde bile bu masalların işlevleri, sürekli okuyucuları diğerlerinden ayırır.

Örneğin Henry Glassie, *İrlanda Halk Masalları*'nın ön sözünde romantik bir karakteri şöyle anlatır: "Gecenin ışıkları çatının köşelerine ve yükseklerine yansır. Pirinç mumluktaki mum, yanımızdaki masanın üzerine baygın bir ışığın şeklini yansıtır. Bacaya varan düşük ateş, etrafına oturan adamların yüzlerine sıcak bir şekilde dokunur. Onlar, Hugh Nolan'a Yıldız derler. O, kasvetli konuşma yapan gümüş telini bulan ipliği sarandır. Zamanı azalmış hisleri canlandırır." Beden, işten yorgun düşmüştür. Ruh, uyumuş tayfa aynı. Onlara geçmişte uzun uzun yaptıkları verilmiş. Beraber sigara içer ve ateşi seyrederek. Çimen ateşi birden alev almaz ve tükenmez. Kendi içinde döner ve sadece televizyonun bağlantısına benzer bir görüntü sağlar.

Burada Glassie, Hugh Nolan'ın evine giren adamların romantik betimlemesiyle Amerikan Kızılderili efsane ve masalları ile Amerikan sınırından masallar arasında benzerlik olduğunu savunur. Çimenlik ateşinin işlemesi bile hayatın üzücülüğünden kurtulmaya çalışılması modern dünyanın televizyonu kadar he-

yecanlıdır. Glassie'ye göre televizyon hayata tamamen yabancıdır. Glassie'nin bu küçük toplumdaki yaşamı anlatan nostaljik betimlemesindeki vurgu, birinin görmek için can attığını ve üzerine çalıştığının kesinliğidir. Glassie, kişisel tasvirinde Kuzey İrlanda'nın nemli tepelerinin uzandığı küçük topluma değinmiş ama bu toplumu İrlanda'nın geniş bağlamı içine almamıştır. Böylece kitabında tasvir ettiği İrlanda da çağdaşlık olarak görülen televizyon ve küçük toplumdaki romantik karakterliliği azaltmıştır. Amerikan Kızılderi efsanesinde Ortis ve Erdoes'in eleştirdiği teknoloji ve modern dünyayı görmeyen bir yerdir İrlanda.

İsveç halk masalı ve efsanecileri yapımcıları Lane ve George, Blacher, Fransız halk masallarının çevirmen ve yapımcısı Royall Tyler uzak mesafeleri etkileyen benzer teknikler üzerinde dururlar. Romantikleşmiş ve kutlanmış olmasına rağmen bu masalların oluştuğu zamanın basitliği yazılmadan ve konuşulmadan onaylanmasına engel olur. Böylece de eldeki grubu okuyucudan ve onun dünyasından ayırır. Örneğin, Lane Blacher önsözünü çocuklar ve ebeveynlerine deneyimlerinin doğrultusunda geçmişi ve günümüzü karşılaştırarak sonuçlandırır:

Kendi memleketinden daha mutlu yaşadığı Danimarka'da bir ormandan başka bir ormana koşan ve ondan önce annesinin yaptığı gibi küçük meyveler ve mantarlar toplayarak memleket yemeklerini yiyen, her yaz anlattığı hikayeleri çocuklarının memnuniyetle dinlediği geçmişin bilgisine sahip ve doğal yaşam deneyimine sahip annemden bahsetmek istiyorum. (Blecher & Blecher 1993: xvii)

Blacher annesini, İsveç ve hatta Danimarka insanını ve özgeçmiş tasviri

olarak kullanır. Böylece annesi hali hazırda devam eden geçmişi hatırlatır. Mantar ve küçük meyveleri toplamak için ormana gitmek doğayla ilişkilidir. Blacher asla okuyucuya annesini diğer gıdaları konusunda bilgilendirmez, fakat bu karakter tahlilinde kimse onun diğer gıdaları süper marketten aldığını düşünmez. Glassie'nin *İrlanda Masalları* adlı kitabında yaptığı gibi, Blacher küçük bir resmi boyar ve bunun geniş alanlara dayanmasını sağlar. Tarifinde Glassie gibi kır yaşamına değinir ve bunun daha iyi olduğunu vurgular. Çocuklarının yalnızca yaz tatillerinde bu zamandan hoşlanması, Blacher'in gelişime verdiği değeri çok iyi gösterir. Blacher'ler çocuklarının yaşaması için Amerika'nın modern dünyasını seçmişlerdir. Sadece özel zamanlarda başka bir yer ve kültüre gidebilirler.

Henry Pourratin 1910 ve 1950 yılları arasında derlenerek Fransa'da 1948-1964 yıllarında yayınlanmış modern koleksiyonuyla çalışmıştır. Tyler da, aynı sını Fransa için yapmıştır. Tyler, Burgundy'de 1988'de küçük bir köydeki bir yemek ziyafetiyle sözüne başlar:

1988'de bir sonbahar günü seksenlerinde bir ihtiyar olarak betimlenmiş köy bilgisi, evinin yanı başındaki ziyafet sofrasıyla donatılmış, parlak eşyalar ve çinilerin bulunduğu büyük bir evdedir. İlk olarak gümüş çatal ve kaşıkların dener. Sonra arkadaşları arasında olduğundan gümüş çatal ve bıçaklardan vazgeçerek yemeğini İsveç çakısıyla bitirir. Bunlar, arkadaşlar arasında anlatıla gelen cep bıçağıyla yenilen yemeklerin hikayeleridir. Bu yemeklerin lezzetli bir daha hiçbir zaman alınamayacaktır. (1989: xi)

Tyler'ın açılıştaki kısa anlatısı zamanda bir bölünme yaratır. Kullanılan dil ve söz sanatları Tyler'in öne çıkarttı-

ğı 1988 gibi bir tarihle ilişkilendirilemez. Büyük evin tasviri bile, içindeki eşyalar ve çinilerle beklide modern çevrelere deyinilmeye niyetlenilmiştir. Ve tabiki çatal bıçak fikri teknolojik olarak köy bilgisini cesaretlendirir, okuyucuyu 1988 Fransa'sından alır ve çok eski zamanlardaki Fransa'ya götürür. Ayrıca bu hikaye elit kültür ve halk kültürü sınıf farklılıklarını değinildiğinde Tyler'ın hikayede bilge kişiyi kullanımı etkiyi arttırır. Bunun gibi masallar kaydedildiğinde zamanı daha da abartır. Böylece burada geçici zamandan alınmanın ve modern dünyadan uzaklaşmanın başka bir örneğini görürüz.

Erdoes, Ortis, Glassie, Tyler'in çocu ve nostaljisine sahip olmayan ciltler bile diğerlerini belli bir oranda da olsa telafi eder. Örneğin *Japon Masalları*'nda (1987) Tyler, *Fransız Masalları*'nda olduğu gibi Japonya'nın geçmişini basit ve güvenli bir yaşam olarak ele almaz; Japonların ortaçağ döneminden masallarıyla sınırlandırır. Onun bu duruşu, masallar ve okuyucular arasındaki bağı tanımlar: bunlar çok eski hikayelerdir, hepsinin ötesinde uzak bir ülkedendir. Eğer onların dehası hoşumuza giderse, içinde bulunduğumuz zamanda onları yeniden inceleyerek canlandırmaya ihtiyacımız olacaktır. (1987: iv) Tyler, bu farklılıkları sınırlandırır fakat dizilerini kişisel özelliklere indirgeyerek korur. Sonuçta Tyler Japon Ortaçağının Japonlara tasvir eder, Glassie'nin İrlanda'yı, İrlanda'nın Kuzeyine uzanan tepeler üzerine kurulmuş küçük toplumu tasvir ettiği gibi, zamanla ilgili uzaklıkların işlevi aynı şekilde sonlanır.

Norman, kutupların yerli insanını modern dünyaya uyarlar. Geri dönüş zamanı ya da daha eski geçmiş zaman ritimlerine uyarlanmıştır. Norman kendi-

sinin ve başkalarının deneyimlerini toplayarak masalların ana noktasındaki diyalogları işaret eder. Dahası, yerli insanların batı kutuplardan batı konseptine dönüşünün haritasını çizer ve böylece, gelişim ve modernlik, ideolojilerin en üst seviyesine ulaştırılır. Böyle yaparken Kuzey masalları, Fabian tarafından tasvir edilmiş çalışmalardaki gelişimi örneklendirir: (Halk masalları, popüler antropoloji gibi okunabilir) Konuşma ve yazma konusunda ötelenen nokta referansının söylevidir. Bu taşlaşmış ilişki bir skandaldır. Antropolojinin temeli sonuçta insanlardır. Kısaca, yer bilim ili zaman birimi arasında ideolojik bir ilişki vardır. (1983:143-144)

Bu ciltlerin önsözleri bağımsız masal koleksiyonlarının çekiciliğini arttırır. Yöresel birkaç detay ve nüanslara rağmen, her cilt Pantheon dizisinin bir bütün olarak tanımladığı farklılık kategorisini sağlar. Çok kültürlü tasvirler, Pantheon serileri, Hami Bhabha (1944)'nın önerdiği gibi, klişe fonksiyonlar gibidir. Ashında, klişe ve halk masalı dizileştirilmesindeki benzerlikler dikkate değerdir.

Bhabha'nın klişe tanımı, "karışık tutkulu, tasvir çelişkisi, zorlayıcılığı gibi endişeli" kelimeleriyle anlatılır. Dizilerin kullanımı, diğerlerinin tasvir edilmesi ve çekici olması için zemin hazırlar. Böylece, geçici düzeyde, basitliğe dönme tutkusu romantik geçmişin aynı zamanda gelişimin ve modernleşen çelişkili değerlerle çürütülmesidir. Benzer olarak, farklılığın ifade edilmesi ilkel ve az gelişmiş olan bu toplulukların resimselliğini ve algısını değiştiremez. Bu yolla, bizim televizyon izlediğimiz gibi yanan ateşi izleyen İrlandalılar, mitolojinin kalbine bağlı kalan Amerikan Kızılderililer ve bir yemekte kendi İsveç çakısını

kullanan bilge kişi bunların hepsini birbirine bağlar. Okuyucu, bilinmeyen efsanesinin ve farklılıktan ayıran uzakları ister. Zıt fikirler ve hisler taşımayan bir mesaj, Pantheon dizilerinin çekirdeğidir, bütün fark, değerlerle ve konunun durumuyla ölçülür, baskın olarak, Amerikan okuyucularının birliği. (Beyaz Amerika) Böylece, tutkunun ve onaylama sürecinin üzerinde ısrar ederken, halk masalı dizileri, direk olarak, baskın Amerikan ideolojilerini ve güç yapılarını sürdüren yapıya izin verir.

Klişeler, güçlerini kalıcı olarak yaratılmış olmalarından alırlar. Bhabha'nın açıklık getirdiği gibi, klişeler basitleşmiş görülebilir, gerçekte her zaman güçlerini ve ilgilerini korumak, mutlu etmek ve aynı zamanda ürkütücü olmak için yapılmışlardır. (1994:77) Klişe, gücünü sürekli olarak yeniden kurmak zorunda olduğundan, diziler ayrıca, yeni ciltler ekleyerek, farklılık kategorisini cesaretlendirir. Her yeni cilt, ilk önce, aynı eskiliktedir, (Bhabha 1994:77) koleksiyona hoş duygular ekleyen, taze, yeni ve farklı Pantheon yapısıyla. Her cilt kendi içinde farklı yapılandırılabilir, fakat değişik, sürekli olarak dizileştirme doğrultusunda yeniden yapılır.

Dizileştirme doğrultusunda süren bu yeniden oluşum, sıralamanın önemini artırır. Bağımsız ciltler, kesin bir sırada yayınlanmaz, ayrıca toplanır, okunur ve diğer dizilerin sırasını takip eder. Yayınlanan ve okunan ciltlerdeki sıra, serileştirme girişiminin merkezidir. 1996'daki ilk çalışması, kitapçılar ve halk masalı koleksiyoncuları arasında yaygındır. İnsanların kırsal kesimlerde halk masalı koleksiyonlarına ilgi duyduğunu gösterir. Örneğin, grubun kültürel kimliğine yakınlık duyabilirler. Daha sonra insanların, bireylerin bağlılık his-

sine sahip olduğu grupların ve ülkelerin koleksiyonlarını satın aldığı görüldü. Bunun da ötesinde, insanlar kendilerini ilgilendiren grupların ve ülkelerin kitaplarını satın alıyor gibi görünürler ve sonra sonuç olarak koleksiyonu tamamlayan ve dizinin geri kalan kitaplarını satın alabilirler. Stewart, (1984:162-164) koleksiyonun bir istek olarak çevrilebildiği ve bunun sıralama ve dizileştirmede problem yaratıp yaratmadığını tartışır. Halk masallarının ciltlerindeki sıra bir yörünge oluşturabilir.

Dizileştirmeyle oluşturulan umutlar açısından halk masalı koleksiyonu bilgidir, okuyucular, benzerliğin kesinliğini umut ederek yaklaşır ve ciltlerdeki kökten değişimleri bulamadıklarında, hayal kırıklığına uğrayabilirler. Frederic Jameson'ın (1979: 137) önerdiği gibi, genel yapının başarısı, benzerlik umudu ve tekrar isteği ile ilintilidir. Böylece Pantheon dizilerinin okuyucuları, kişisel olarak cilt seçerken okumaları, halk masalı koleksiyonu umuduyla desteklenir. Masaldan masala hatta bazen ciltten cilde yapısal benzerlikleri not etmek için Propp'un halk masalı morfolojisiyle aynı olmak zorunda değildir. Dizileştirme, bu tekrar tutkusunda ve benzerlik umudunda, fiziksel ve ideolojik aynılık doğrultusunda benzerlik hissine zemin hazırlamada rol oynar.

Dizileştirme, bireysel ciltlerin satılması için belki tek başına bir motivasyondur. Uygulama aşamasında dizileştirme, market (pazarlama) avantajları vardır, bir seri başlığı, ekli ilanlar ve ekli gösterilen hepsi insanlarda bütün diziyi alma duygusu uyandırır. (Wolf 1996) Fakat dizileştirme, Pantheon peri masalı ve halk kütüphanesinin ideolojik pozisyonlardaki satışını artırır. Çok kültürlülüğün kaçınılmaz olduğu anda

Pantheon dizisi, farklılığın ayırt edilebilmesini sağlar. (1984:161) Stewart'ın yönetim, içerik kültür ve dizayn yolu olarak, koleksiyonu betimlemesi, Pantheon dizisinin çok kültürlülükle ilişkisini anlamak açısından yeterlidir. Stewart'a göre, müzeler ve kütüphaneler gibi sosyal kurumlar, yakın kültür hissini vererek başarı sağlar. (1984:161)

Pantheon, sivil kütüphaneye araç değildir, fakat diziler yönetim ve sınırlama ile farklı kültürlerin sunulmasına, tasvir edilmesine yardımcı olur. Sonuç olarak, o gruptan masal ciltlerini satın alıp okuyarak başka bir kültürün bilinebileceği gibi bir yanılgıya düşmek olasıdır. Yine Ducille'nin çok kültürlü Barbie'lerini eleştirerek bir karşılaştırma sağlar ve hem Barbie'lerin hem de Pantheon peri masallarının onaylanmasını, Avrupa ve Amerika merkezinde baskınlığının altını çizer. Ducille için bu oyuncaklar, ırksal ayrımları ayrıntılarını görmeksizin, sembolik ve kültürel farklılıkların bize bir yüzünü gösterir.

Uluslar arası Berberleri de kapsayan ambalajlama stratejileri de açıkça yalın kültür tarihlerini ve her bebeğin kendi kültürünün dil derslerini de içerir. Hem kısa hem de uzun Barbie etnografileri bağımsız Pantheon'ların giriş ciltlerinde bulunur. Nicholas Thomas (1994:84-89) ve Arjun Appadurai'nin (1988:15-16) vurguladığı gibi, bu tür esaslar, geçmiş sömürge dönemlerinin benzeridir.

Halk masallarının dizileştirildiği bir diğer ürün de dünya çapındaki, Jane Yolen'in "Dünyadan En İyi Halk Masalları"dır. (1986) Dizinin sonlarına doğru, "Ünlü Masallar" kısa ve detaylı özet olarak düşünülmüştür. "Ünlü Dünya Masalları" minyatür serilerinde, çok açıklanmalı olarak çevrilmesi düşünülmüştür. "Ünlü Dünya Masalları" farklı kültürün

paylaşabileceği, bir tek masal çeşidini vurgulayarak farklılığı azaltır:

"Kaç çeşit ürün bölünmesinin olduğu birçok hikayeye deyindim Alman (Grimms'den alman), "Köylü ve Kötü Ruh"; aktörler, kurnaz çiftçi ve yalanlar prensi, ürünler, yabancı havuç ve tahıl, Rus versiyonunda, köylü ayıyı yener gibi. Kominist Çin'de çiftçi açgözlü toprak sahibini kandırır. Mısır'da, aktörler, bir kurt ve faredir. Amerikan hikayesinde "Sheer Croops'da" birer tavşanı kandırır. Ürünler, patates ve buğdaydır. Herhangi bir dilde, hoş bir hikayede: nükteli, dikkatli geliştirilmiş, tatmin edici bir sona sahiptir.

Bu parça, bütün Pantheon dizisi için harika bir çalışmadır. Her ülke ve kültürün sadece bir çeşit masalını ele alırken Yolen, diziler arasındaki farklılıkları en aza indirmeye çalışır. Aynı zamanda, her çeşidin kesin sınırlarını çizer ve böylece her kültürün çevresinde sınırları zorlar ve karışıklığı ortadan kaldırır.

Appadurai (1990) küresel kültürel ekonomiyi tanımlarken karışıklığı azaltırken, Yolen, değişiklik hissini açığa vurur. Söylendiği dünyanın bir çok toplumunda yığılmış hikayeler, mekanlar, olayların tam bir Sears katalogudur. Hikayeler, güçlüdür. Onlar, seyahat ve katılımdır. Bir masalda, bizi yeni yerler, yeni insanlar ve yeni fikirlerle karşılaştırır ve bizim yerimiz, bizim insanımız ve bizim fikirlerimiz olurlar. (1986:8) Esasında, Pantheon dizisinin, farklı yerlerdeki insanların ve fikirlerinin özümsemesini kabul eder.

Şunu açıklamak isterim ki, bu makale bugünkü kültürümüzü ve kültürel sanatlarımızı terk etmemiz gerektiğini tartışmaz. Barbara Kinghenblatt-Gimblett, Los Angeles festivalinin içeriğiyle,

etnografik tasvirinden etnik sanatlarla katılmamanın tehlikesine değinmiştir. Basit olarak, dizileştirme mantığını ortaya çıkarmayı amaçlıyorum, bizler kültürlerimizi paylaşmak için yeni kültürler üretmeye başlamalıyız ve parçalara ayırmak için çok çalışmamız gereken baskın ideolojileri gösteren, kültürel sanatları paylaşmaya çabalamalıyız.

NOTLAR

Roger Abrahams, Regina Bendix, Meg Brady ve Bob St. George'a bu makalenin taslaklarını okudukları ve eleştiri yazısı yazdıkları için teşekkür etmek istiyorum ve ayrıca, beni folklor dizileri konusunda düşündürdüğü ve yararlı yorumlar yaptığı için Jack Santino'ya teşekkür etmek istiyorum. Ek olarak, bu makale 1996'da ki Amerikan Folklor Topluluğu toplantılarında sunulduğunda yorumlarını eksik etmeyenlere teşekkür etmek istiyorum ve 1998 Uluslararası Hikaye Araştırmaları Topluluğu'nun toplantılarındaki yorumları yapanlara teşekkür ediyorum.

1. "Topluluk Kültürü"nü trnak içerisinde verdim çünkü, bu durumda farklı halkçılarn arasındaki tutkular ve iddialara rağmen, topluluk kültürün dışındaki folklorculara önem verdim.

2. Folklor Grubu İletişim dizisi, dizileştirme mantığı üzerine çalıştığı için benim bu olaya ilgimi çektiğinden Peter Tokofsky'a teşekkür etmek istiyorum.

3. "Mitolojinin temeli" parçada çok açık görünmesine rağmen, yeterince açık değildir.

4. Erdoes (1991:VXIII) Avrupalıların doğudan batıya fiziksel gelişmesini anlatır, kurucular taşındığında, bölgelerin aldıkları isimlerin yollarını vurular. Kurucuların ve onların cümlelerinin fiziksel olarak gelişimin, Amerikan karası üzerine olan genel düşüncelerin haritasını çizer.

REFERANSLAR

- Appadurai, Arjun. 1988. How to Make a National Cuisine: Cookbooks in Contemporary India. *Comparative Studies in Society and History* 30:3-24
- _____. 1990. Disjuncture and Difference. In *the Global Cultural Economy. Public Culture* 2:1-24.
- Bhabha, Homi. 1994 *The Location of Cuntere*. London: Routledge.
- Blecher, Lone and George Blecher, ads. 1993. *Swedish Folktales and Legents*. New York: Pantheon Books.
- Coolidge, Archibuld C., Jr. 1967. *Charles Dickens as Serial Novelist*. Ames: Iowa State University Press.

Coser, Lewis A., Charles Kadushin, and Walter W. Powell, 1982. *Books: The Culture and Commerce of Publishing*. New York: Basic Books, Inc.

Ducille, Ann. 1994. Dyes and Dolls: Multicultural Barbie and The Merchandising of Difference. *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies* 6:46-60.

Ecco, Umberto. 1990. *Interpreting Signals: The Limits of Interpretation*. Bloomington: Indiana University Press.

Erdoes Richard, ed. 1991. *Tales From The Amerikan Frontier*. New York: Pantheon Books.

Erdoes, Richards, and Alfonso Ortiz, eds. 1984. *American Indian Myths and Legends*. New York: Columbia University Press.

Fabian, Johannes. 1983 *Time and The Other: How Antropology Makes its Object*. New York: Columbia University Press.

Glassie, Henry. Ed. 1985. *Irish Folktales* New York: Pantheon Books.

Jameson, Frederic. 1979. Reification and Utopia in Commodity Culture. *Social Text* 1:130-148.

Kirshenblatt-Gimblett, Barbara. 1998. *Destination Culture: Tourism, Museums, and Heritage* Berkeley, University of California Press.

Martin, Carol A. 1994. *George Eliot's Serial Fiction*. Columbus: Ohio State University Press.

Norman, Howard, ed. 1990. *Northern Tales*. New York: Pantheon books.

Propp Vladimir. 1968. *Morphology of the Folk-tale*. Austin. University of Texas Pres.

Ramanujan, A. K., ed 1991. *Folktales from India*. New York: Pantheon Books.

Santino, Jack. 1996. *New Old-Fashioned Ways: Holidays and Popüler Culture*. Knoxville: University of Tennessee Press.

Stewart, Susan. 1984. *On Longing: Naratives of the Miniature, Gigantic, the Souvenir, the Collection*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Thomas, Nicholas 1994. *Colonialism's Culture: Antropology, Travel, and Govenumet*. Princeton: Princeton University Press.

Tyler, Royall, ed. 1987. *Japanese Tales*. New York: Pantheon Books.

_____. 1989. *French Folktales*. New York: Pantheon Books.

Wiles, Roy 1957. *Serial Publication in England Before 1750*. Campridge: Campridge University Press.

Willis, Susan. 1995. *Primer for Daily Life*. London: Routledge.

Wolf, Wendy. 1996. Telephone Interview by Kimberly J. Lau.

Yolen, Jane, ed. 1986. *Favorite Folktales from around the World*. New York: Pantheon Books.